

۲۷ جولای سال ۲۰۱۹

طارق "ارسلانی"

میوند: علل و پیامد های آن

"بخش دوم"

مقدمات لشکر کشی انگلیس به افغانستان،

"جنرال ستالیتوف" بجای خود "کرنیل راسگاناف" Colonel Rosgonoff را بحیث رئیس هیأت در کابل گذاشت و خود با چنان سرعت به صوب ترکستان حرکت نمود (۲۴ اگست) که فاصله دو ماه را در بیست و سه روز طی و بتاريخ ۱۶ سپتامبر به تاشکند رسید.

رسیدن "ستالیتوف" به کابل نه تنها که خوابهای "لارڈ لیتن" را در قسمت تطبیق "پالیسی جلو" نقش بر آب نمود بلکه غرور وی را نیز شدیداً جریحه دار ساخت. "لارڈ لیتن" تلگرام عاجل به وزیر دولت هندوستان در کابینه انگلستان فرستاد و تقاضا نمود که "مسائل مربوط به افغانستان باید کلاً در حیطه دولت هند بریتانوی قرار بگیرد" و "جنرال نی وایل چمبرلین" Neville Chamberlin، قومندان عمومی لشکر مدراس، را تعیین نمود تا در رأس هیأت ۲۵۰ نفره (به عین تعداد هیأت ستالیتوف) و به معیت میجر کیوناری Maj. Cavagnari به کابل برود. "لیتن" مکتوبی به دست "نواب غلام حسین خان" ۱ به کابل فرستاد تا امیر شیرعلی خان را از آمدن هیأت انگلیس مطلع سازد و از امیر تقاضا شود تا ترتیبات لازم را جهت پذیرائی هیأت بگیرد. از قضا قبل از آنکه هیأت "چمبرلین" بطرف کابل حرکت نماید، ولیعهد عبدالله جان در اثر مریضی محرقه وفات نمود. "لارڈ لیتن" فوراً به "چمبرلین" امر توقف داد و تسلیت نامه به امیر شیرعلی خان فرستاد. در تسلیت نامه بعد از اظهار همدردی با امیر به نسبت مرگ فرزند اش اظهار گردیده بود که: "هیأت انگلیس سفر خود را به کابل تا ختم مراسم عزا داری چهل روز به تعویق انداخته است" ۲. "لارڈ لیتن" به "چمبرلین" دستور داد تا ترتیبات لازمه سفر را برای تاریخ شانزده سپتامبر بگیرد و ضمناً به "کیوناری" دستور داد تا جهت سهولت سفر با قبائل در تماس باشد. "لارڈ لیتن" به "چمبرلین" هدایت داده بود: "در صورتی که امیر شیرعلی خان سیاست ضد منافع انگلیس را اختیار نموده باشد، باید از تهدید کار گرفته شود. اما اگر امیر آرزو داشت تا روابط خود را با بریتانیا ترمیم نماید پس هیأت روسی را باید جواب نماید و علاوه بر آن بریتانیا باید بالای روابط خارجی افغانستان

کنترول کامل داشته باشد. " همچنان به "چمبرلین" گفته شده بود تا "بالای استقرار نماینده انگلیسی نژاد در کابل نباید اصرار صورت بگیرد، ولی در بلخ و هرات نماینده انگلیسی نژاد استقرار یابند"، و در صورت توافق به امیر وعده های ذیل داده شود: "کمک سالانه دوازده لک، برسمیت شناختن هر شخصی که امیر به حیث ولیعهد تعیین نماید، و دفاع از امیر در برابر تهدید روسیه و یا هر قدرت خارجی" ۳.

"نواب غلام حسین خان" بتاريخ ۱۰ سپتامبر با مکتوب جدیدی از "لارد لیتن" به کابل رسید ولی امیر تا دو روز دیگر موصوف را بحضور نپذیرفت. در جریان ملاقات "نواب غلام حسین خان" مکتوب "لارد لیتن" را به امیر سپرد که در آن به امیر از آمدن هیأت انگلیس به کابل خبر داده بود. از قضا در عین زمان مکتوبی با تاپه "خصوصی" از کمیسار پشاور Major Waterfield توسط پوسته رسمی افغانستان برای امیر رسیده بود که در آن ذکر گردیده بود که هیأت انگلیس بتاريخ ۱۶ و یا ۱۷ سپتامبر از پشاور حرکت میکند و هر نوع مخالفت با این سفر یک "حرکت خصمانه در برابر انگلیس" تلقی میگردد. لحن این مکتوب تهدید آمیز بود. امیر این مکتوب را به نواب غلام حسین خان نشان داد ۴. کمیسار پشاور در عین زمان مکاتیبی به حاکمان علی مسجد، دکه، و جلال آباد نیز نوشته و از سفر هیأت انگلیس اطلاع داده بود. امیر شیر علی خان با لحن قهر آمیز به "نواب غلام حسین خان" گفت: "فرستادن مکتوب برای مامورین من اهانت و مداخله در امور داخلی من است. تحمیل فشار از این طریق کار ناصواب است. من به آمدن این هیأت به این شکل قطعاً موافقت ندارم. روسها به اجازه من آمدند. من مانند گذشته متعهد به دوستی هستم ولی از بابت ماتم (فرزندم) موقع نیافته ام تا بالای این موضوع فکر کنم؛ هر زمانی که موقع مناسب بود بالای این موضوع غور خواهم نمود." در جهت ترمیم حرفهای امیر شیر علی خان، به فردای این دیدار وزیر حبیب الله خان وردک به "نواب غلام حسین خان" گفت: "هیأت روسی به دعوت امیر به کابل نیامده است، ولی بعد از آنکه هیأت داخل خاک افغانستان گردید، امیر مجبور گردید تا هیأت را بپذیرد" ۵؛ و در ادامه گفت: "فعلاً بعضی از اعضای هیأت روس مریض هستند و بمجردی که صحت یاب شوند، امیر همه را رخصت میکند و پیام محرمانه جهت پذیرفتن هیأت انگلیس خواهد فرستاد." بتاريخ ۱۳ و ۱۵ سپتامبر "نواب غلام حسین خان" مکاتیبی به پشاور نوشت و اطلاع داد که: "امیر را سرا پا ماتم فرا گرفته است و حوصله شنیدن حرفهای تهدید آمیز را ندارد ولی وزرای دربار هنوز امید وار هستند که مسائل به شکل خوب حل و فصل گردد." نواب موصوف در ادامه نوشت: "بنظر من تا هنوز چانس ادامه صحبت وجود دارد، اگر هیأت انگلیس سفر خود را بکابل بتعویق بیاندازد. ۶"

"چمبرلین" بتاريخ دوازدهم سپتامبر به پشاور رسید. "کیوناری" که جهت فراهم نمودن تسهیلات سفر هیأت با قبائل دره خیبر مذاکره و توافقاتی نموده بود به "لارد لیتن" تلگرام نمود که در صورت مخالفت امیر شیر علی خان با سفر هیأت انگلیس، قبائل دره خیبر شاید بطرفداری از امیر قیام نمایند. "لارد لیتن" دستور داد تا "چمبرلین" قبل از آنکه امیر قبائل را تحریک نماید، باید فوراً حرکت نماید. "چمبرلین" فوراً مکتوبی به فیض محمد خان، قومندان قوای سرحدی افغان در علی مسجد، نوشت و از حرکت هیأت خود خبر داد. فیض محمد خان به مکتوب "چمبرلین" با کمال احترام ولی با قاطعیت جواب رد داد و نوشت: "اگر هیأت انگلیس کوشش داخل شدن به داخل خاک افغانستان را بدون دریافت اجازه امیر نماید، پس بهتر است تا برای مقابله با قوای علی مسجد و اقوام افریدی خود را آماده نماید. ۶" جهت امتحان صداقت گفتار فیض محمد خان، "چمبرلین" به "کیوناری" دستور حرکت بطرف

علی مسجد را داد (۲۱ سپتامبر) و خود در جمروند منتظر ماند. هیأت کوچک "کیوناری" یک مایل به علی مسجد نارسیده (در منطقه لالا چینه) توقف داده شد و در مذاکراتی که میان فیض محمد خان و "کیوناری" صورت گرفت، قومندان قوای افغانی چون کوهی استوار در برابر مکر و تهدید های "کیوناری" ایستاده ماند و تقاضای پیشروی هیأت انگلیس را با قاطعیت رد نمود ۷. خبر ناکامی هیأت "کیوناری" به "لارد لیتن" تلگرام گردید و موصوف دستور انحلال هیأت را صادر نمود.

اگر پذیرفتن هیأت روس توسط امیر شیرعلی خان غرور "لارد لیتن" را جریحه دار نموده بود، اجازه ندادن "هیأت چمبرلین" چون "تمک بر زخم لارد لیتن پاشیده شد. ۶" در همین زمان "نواب غلام حسین خان" با مکتوب امیرشیرعلی خان به سمله رسید (محتوای مکتوب همان بود که در جریان ملاقات امیر با نواب در ۱۲ سپتامبر ذکر گردید). "لارد لیتن" بلافاصله به انگلستان تلگرام نمود و ممانعت هیأت توسط امیر شیرعلی خان را "بی حرمتی" به ملکه تعبیر نمود و تقاضا نمود تا امیر رسماً معذرت بخواهد. "لارد لیتن" مکتوب مفصل به امیر شیرعلی خان نوشت و بعد از مسؤل شناختن امیر در ایجاد تشنج درخواست نمود تا معذرتنامه رسمی امیر باید تا تاریخ ۲۰ نوامبر ۱۸۷۸ بدست "لارد لیتن" برسد، در غیر آن حرکت امیر خصمانه تلقی گردیده و امیر به حیث خصم انگلستان تلقی میگردد. در عین زمان "لارد لیتن" با مشاورین نظامی خود آمادگی های لشکر کشی به افغانستان را روی دست گرفتند. حال آنکه در نتیجه کنفرانس برلین از رقابت روسیه و انگلستان در آسیای مرکزی کاهش یافته و روسیه متعهد به عدم پیشروی بسوی افغانستان گردیده بود، بناءً ضرورتی به همچو لشکر کشی دیده نمیشد؛ ولی زورگویی و خودخواهی بیجای "لارد لیتن" زمینه یک جنگ دیگر را فراهم نمود.

مکتوب اولتیماتوم مؤرخ ۳۱ اکتوبر "لارد لیتن" بتاريخ ۱۰ نوامبر یعنی ده روز قبل از بسر رسیدن ضرب العجل آن به کابل رسید. امیرشیرعلی خان در این موقع هنوز در سوگ پسر نشسته بود و درباریان جرأت نمیکردند تا موضوع را با امیر در میان بگذارند؛ آخرالامر مستوفی حبیب الله وردک (صدراعظم) با خوف و اضطراب مکتوب "لارد لیتن" را برای امیر قرائت نمود و "امیر شیرعلی خان بتاريخ ۱۹ نوامبر جواب التیماتوم را توسط محمد عثمان خان (قابوچی باشی) فرستاد. او در دکه بود که شنید دشمن سرحد افغانی را عبور نموده است. ۸"

ادامه دارد

-
- ۱- نواب غلام حسین خان نماینده انگلیس در کابل در دوره اول امیر شیرعلی خان که بعد از همکاری با امیر اعظم خان و توطئه بر علیه امیر شیرعلی خان توسط "لارد لارنس" برطرف گردید.
 - ۲- The second Afghan War by Henry Hanna; p 199
 - ۳- The second Afghan War by Henry Hanna; p 202
 - ۴- لارد لیتن در جمله بهانه جویی ها جهت لشکر کشی به افغانستان به وزیر دولت هندوستان در کابینه انگلستان نوشت که: "شیرعلی مکتوب خصوصی ما را به نماینده هندوستانی الاصل انگلیس نشان داد."
 - ۵- تقریباً عین مطلب در صفحه ۲۴۲ کتاب "سید قاسم رشتیا: افغانستان در قرن نوزده" ذکر گردیده است
 - ۶- The second Afghan War by Henry Hanna; p 211-215
 - ۷- منابع انگلیس از اخلاق، شهامت، و فصاحت کلام فیض محمد خان زیاد توصیف نموده اند.
 - ۸- به قول مرحومین غبار و رشتیا مکتوب اولتیماتوم بتاريخ ۱۰ نوامبر یعنی ده روز قبل از بسر رسیدن ضرب العجل به کابل رسید ولی مرحوم فرهنگ تاریخ مواصلت اتمام حجت (اولتیماتوم) را بکابل دوم نوامبر ذکر نموده است، حال آنکه جنرال رابرتس تاریخ مواصلت التیماتوم را ۱۸ نوامبر میدانند.
 - ۹- غبار: افغانستان در مسیر تاریخ، ص 606